

*Понікарьова А. Ю.,
кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри ділової іноземної мови та перекладу
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*

АРГУМЕНТАТИВНО-СУГЕСТИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ П'ЯТИКОМПОНЕНТНИХ СКЛАДНОСУРЯДНИХ РЕЧЕНЬ ІЗ ВКРАПЛЕННЯМ ПІДРЯДНОСТІ (НА МАТЕРІАЛІ ПУБЛІЧНИХ ПРОМОВ Б. ОБАМИ ТА Д. КЕМЕРОНА)

Анотація. У статті обґрунтовуються методологічні засади та пропонуються методичні інструменти когнітивно-дискурсивного аналізу складних синтаксичних конструкцій у промовах Б. Обами і Д. Кемерона. Виявлено три базові структурно-семантичні типи синтаксичного аранжування, що лежать в основі утворення п'ятикомпонентних складносурядних речень із вкрапленням підрядності: структурно-сміслові інкорпорування, смислове інкорпорування та ланцюжкове приєднання. Взаємодія цих базових типів аранжування складних речень пояснюється в термінах когнітивних операцій управління увагою. Сміслові інкорпорування є нелінійним типом підрядного зв'язку, де підрядна предикація слугує фоном, що визначає час, причину / передумову або епістемічну рамку події, вираженої головною предикацією, яка функціонує як фігура. Структурно-сміслові інкорпорування та ланцюжкове приєднання є лінійними типами зв'язку, де попередня предикація в синтагматичному ланцюжку слугує фоном для інтерпретації наступної предикації, яка функціонує як фігура. У реченні, побудованому за участі структурно-сміслового інкорпорування та ланцюжкового приєднання, фокус уваги рухається прогресивно, у міру розгортання синтагматичного ланцюжка, дякуючи лінійній схемі зміни фону і фігури, притаманній цим базовим типам синтаксичного зв'язку. У реченні, яке включає смислове інкорпорування, фокус уваги визначається позицією головної предикації, включеної у речення цим типом зв'язку, і, відповідно, може мати прогресивний або регресивний характер. Лінійна схема відповідає природній лінійній динаміці розгортання синтагматичного ланцюжка мовлення; сприяє його ритмізації, автоматизує сприйняття, тож має сугестивний потенціал. Нелінійна схема порушує автоматизованість сприйняття мовлення, зосереджуючи увагу на каузальних залежностях пропозицій предикацій складних речень, що слугує аргументації.

Ключові слова: підрядність, сурядність, увага, фігура, фон.

Постановка проблеми. Механізми мовленнєвого впливу в політичному дискурсі та, зокрема, управління увагою аудиторії ніколи не залишалися поза увагою мовознавців.

Актуальність цієї теми визначається, по-перше, значущістю вивчення аргументативно-сугестивного потенціалу англійського політичного дискурсу та його прототипного жанру, публічної промови політичного лідера для розуміння ролі мови в регулюванні соціальної поведінки людини; по-друге, необхідністю з'ясування ролі способів синтаксичного аранжування

мовлення у здійсненні аргументативного / сугестивного мовленнєвого впливу політичного лідера на аудиторію.

Політичний дискурс є об'єктом аналізу психології та психолінгвістики (Д.М. Каліщук, С.В. Новоселецька, Н.В. Шапран, Т.Н. Ушакова), PR-технологій та іміджології (І. Гофман, С.Н. Плотнікова, Ю.І. Бойко), нейролінгвістичного програмування (Р. Ділтс), теорії аргументації (Е. Аронсон, А.Д. Белова, Ф.Х. Емерен), лінгвальної теорії інформаційних війн (Є.В. Бондаренко, С.А. Жаботинська), політичної лінгвістики (А.Н. Баранов, Н.В. Петлюченко, К. Раунтрі, Л.Л. Славова, І.С. Шевченко, О.Й. Шейгай).

У більшості лінгвістичних досліджень лінгвальні засоби мовленнєвого впливу описують у термінах стилістичних прийомів фонетичного, лексичного і синтаксичного рівнів. За межами таких описів залишається аргументативно-сугестивний потенціал складних синтаксичних структур, зокрема складносурядно-підрядних речень.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що складні речення різних структурно-семантичних типів у публічних промовах англійських політичних лідерів мають різний потенціал мовленнєвого впливу, орієнтований на аргументацію або сугестію і пов'язаний, відповідно, з нелінійним (прогресивно-регресивним) і лінійним (прогресивним) рухом фокусу уваги аудиторії.

Мета статті полягає у встановленні закономірностей зміни фокусу уваги в п'ятикомпонентних складносурядних реченнях із вкрапленням підрядності в публічних промовах Б. Обами та Д. Кемерона.

Завдання передбачають таке: 1) виявлення базових структурно-семантичних типів синтаксичного аранжування складних речень у публічних промовах Б. Обами і Д. Кемерона; 2) встановлення конфігурацій їхніх базових структурно-семантичних типів; 3) розкриття когнітивних операцій управління увагою, що лежать в основі різних типів структурно-семантичного аранжування аналізованих структур.

Матеріалом дослідження служать 200 п'ятикомпонентних складносурядних речень із вкрапленням підрядності, вилучених із транскриптів публічних промов Барака Обами і Девіда Кемерона в період 2010–2015 рр.

Виклад основного матеріалу. П'ятикомпонентні складносурядні речення із вкрапленням підрядності в публічних промовах Б. Обами і Д. Кемерона структуруються різними конфігураціями трьох базових структурно-семантичних типів синтаксичного зв'язку: ланцюжкового приєднання, структурно-сміслового інкорпорування та смислового інкорпорування [1].

Ланцюжкове приєднання є сурядним зв'язком. У логіко-смісловому відношенні ланцюжкове приєднання базується на зв'язках: 1) **сурядності** (*сполучних – додавання інформації* (*This will put advanced technologies in the hands of our troops and it will mean more jobs for workers in both our countries* (Obama 1)) і *протиставних* (*We increased spending dramatically for two wars and an expensive prescription drug program – but we didn't pay for any of this new spending* (Obama 3))) та 2) **підрядності** (*причини* (*There will be tough fighting ahead, and the Afghan government will need to deliver better governance* (Obama 2)), *часу* (*Thirty-seven days later, Plan B succeeded, and the miners were rescued* (Obama 2)) й *допустовості* (*All three agreements asked for shared responsibility and shared sacrifice, but they largely protected the middle class, our commitments to seniors, and key investments in our future* (Obama 4))).

Структурно-сміслові (*Again I believe we should reject this argument* (Cameron 1)) і смислове інкорпорування (*If the United Nations Charter is to have any value in the 21st century we must now join together to support a rapid political transition* (Cameron 2)) є зв'язками підрядності. Різниця між ними полягає в тому, що під час смислового інкорпорування предикації зберігають відносну структурну повноцінність.

Когнітивний аналіз складного синтаксису промов Д. Кемерона і Б. Обами здійснюємо в термінах когнітивних операцій управління увагою [4–6]. У когнітивній психології та лінгвістиці увага розглядається як складний психологічний феномен, який моделюється в термінах активації концептуальних структур нейронної сітки, що репрезентує гіпотетичну модель мозку [3, с. 134]. За визначенням В. Чейфа, увага є фокусом свідомості (the focus of consciousness), об'єктом вибору [2, с. 26–30]. Крім того, В. Чейф використовує термін «сфера уваги» (scope of attention) у значенні «периферія свідомості, що забезпечує доступ до певної інформації» [там само, с. 29].

Уважаємо, що терміни «фокус» і «сфера» уваги корелюють із термінами «фігура» і «фон», які були запозичені з когнітивної психології Л. Талмі для пояснення просторових відношень між об'єктами референції.

Л. Талмі виділяє такі градуальні ознаки фону, як більш знайоме місце розташування, більший розмір, стаціонарність, складніша структурна організація, належність до заднього плану, більш рання поява на місці події / у пам'яті. Фігура ж характеризується менш знайомим місцем розташування, меншим розміром, більшою мобільністю, структурною простотою, «випуклістю» (належністю до переднього плану), пізнішою появою на місці події / у пам'яті [6, с. 315–316].

З усіх перерахованих характеристик для аналізу складного синтаксису найбільш релевантним видається зіставлення таких ознак фону і фігури, як більш рання – пізніша поява об'єкта на місці події / у пам'яті. Наявність цих ознак дає змогу співвіднести фон із темою (рання поява об'єкта на місці події / у пам'яті – вже відома інформація), а фігуру – з ремою (пізніша поява об'єкта на місці події / у пам'яті – нова інформація, що виникає у процесі розгортання синтагматичного ланцюжка мовлення).

Саме за таким принципом Л. Талмі пояснює асиметрію взаємовідносин між подіями, що описуються головною й підрядною предикаціями складнопідрядних речень обставини часу типу *I read while she sewed*: дія, що відображується пропозиційним змістом підрядної предикації, співвідносна з фоном (причиною або передумовою) щодо дії, яка відображується пропозиційним змістом головної предикації, співвідносна з фігурою [6].

Результати аналізу комунікативного потенціалу виділених структурно-семантичних типів складних речень у термінах когнітивних операцій управління увагою (сфера уваги / фон і фокус уваги / фігура) показують, що структурно-семантичний тип зв'язків між предикаціями складних речень визначає лінійність / нелінійність схеми розподілу уваги.

П'ятикомпонентні складносурядні речення із вкрапленням підрядності в публічних промовах Б. Обами і Д. Кемерона утворюються конфігураціями ланцюжкового приєднання, яке базується на логіко-сміслових зв'язках сурядності і підрядності.

1. Конфігурація логіко-сміслових зв'язків сурядності

спирається на взаємодію ланцюжкового приєднання (додавання інформації) та а) структурно-сміслового інкорпорування або б) структурно-сміслового і смислового інкорпорування.

Перший різновид конфігурації має такий схемний запис: $[[I=G1] \text{ and } [A=F1: [M=G2 [S (PR)=F2/G2 [S=F2/G2 [S=F2]]]]]]$ (тут і далі: I – незалежна предикація сурядності (independent clause); M – головна предикація (main clause); S – підрядна предикація (subordinate clause); PR – точка референції (point of reference), тобто ініціальний фокус уваги, що відкриває доступ до сутностей, які перебувають у рамках сфери уваги (за Р. Ленекером [5, с. 6]), співвідносна із членом попередньої предикації, від якого структурно і семантично залежить підрядна предикація означення; G – фон (ground); F – фігура (figure)).

Така конфігурація є характерною лише для промов Д. Кемерона: *I've been absolutely clear about this right from the start, and in our meeting we had what we call a "violent agreement", which is that releasing the Lockerbie bomber, a mass murderer of 270 people, the largest act of terrorism ever committed in the United Kingdom, was completely wrong* (Cameron 1).

Це складносурядне речення складається з двох блоків, об'єднаних ланцюжковим приєднанням (додаванням інформації). Перший блок включає ініціальну предикацію, а другий – чотири предикації, пов'язані відношеннями структурно-сміслового інкорпорування. Обидва типи зв'язку задають прогресивний рух фону і фігури. Під час структурно-сміслового інкорпорування інформація кожної попередньої предикації утримується в безпосередньому доступі для інтерпретації змісту кожної наступної предикації.

Другий різновид конфігурації: $[[I=G1: [M=G2 [S=F2]]] \text{ and } [A=F1: [M=F2 [S=F2]] S=F/G2]]$. Наприклад: *That's what we did with Korea, and that's what I intend to do as we pursue agreements with Panama and Colombia and continue our Asia Pacific and global trade talks* (Obama 2).

Речення складається з двох блоків, поєднаних сурядним зв'язком (додаванням інформації). Перший блок включає дві, а другий – три предикації. Предикації першого блоку вводяться у речення структурно-смісловим інкорпоруванням. Дві перші предикації другого блоку також вводяться у речення структурно-смісловим інкорпоруванням, а остання – смисловим інкорпоруванням. Структурно-сміслові зв'язки ланцюжкового приєднання і структурно-сміслового інкорпорування задають прогресивний рух фокусу уваги. Оскільки в цьому синтагматичному ланцюжкові головна предикація складнопідрядного речення часу, яка є нерозривним цілим з предикативною підрядною предикацією, переде підрядній часу, фокус уваги переміщується у зворотному напрямі.

2. Конфігурація логіко-сміслових зв'язків підрядності

будується на взаємодії а) ланцюжкового приєднання (відно-

шення допустовості) і структурно-сміслового інкорпорування та б) ланцюжкового приєднання (відношення допустовості), структурно-сміслового і смислового інкорпорування.

Перший різновид конфігурації представлений таким схемним записом: [I/S=G1 but [A/M=F1: [M (PR)=G2 [S=F2/G2 [S (PR=F2/G2) [S=F2]]]]]]. Наприклад: *We may have different backgrounds, but we believe in the same dream that says this is a country where anything is possible* (Obama 2).

Це складносурядне речення включає два блоки, які містять одну і чотири предикації відповідно. Блоки об'єднуються у речення ланцюжковим приєднанням (сполучник *but*). У логіко-смісловому відношенні ініціальна предикація виконує функцію підрядної предикації допустовості щодо складно організованої головної предикації, яка утворюється з чотирьох наступних предикацій, включених у речення структурно-смісловим інкорпоруванням: [Хоча у нас різний соціально-історичний досвід [проте ми віримо...]]. Відповідно, пропозиційний зміст ініціальної предикації є фоном, необхідним для інтерпретації складно організованої головної предикації. Оскільки під час структурно-сміслового інкорпорування інформація, яка міститься в кожній попередній предикації, слугує фоном для інтерпретації наступної предикації, що співвідносна з фігурою, фокус уваги послідовно переміщується в кінець синтагматичного ланцюжка. При цьому інформація ініціальної предикації утримується в доступі для інтерпретації наступних предикацій.

Другий різновид конфігурації має такий схемний запис: [I/S=G1] but [A/M=F1: [M (PR)=G2 [S=F2/G2 [S (PR)=F2/G2 [[S/M=F2] S=G2]]]]]]. Наприклад: *We may have different opinions, but we believe in the same promise that says this is a place where you can make it if you try* (Obama 2).

Це складносурядне речення складається з двох логіко-сміслових блоків, які містять одну і чотири предикації відповідно. У лінійному вимірі перша предикація об'єднується з другою ланцюжковим приєднанням. На логіко-смісловому рівні перша предикація виконує функцію підрядної предикації допустовості щодо головної предикації, яка складається з чотирьох наступних предикацій. Друга, третя і четверта предикації пов'язані структурно-смісловим інкорпоруванням, а п'ята вводиться у речення смісловим інкорпоруванням. З другої по четверту предикації інформаційний фокус послідовно пересувається вперед у міру розгортання мовлення. Четверта і п'ята предикації функціонують як фігура і фон відповідно. Отож фокус уваги переноситься на інформацію, яка міститься в четвертій предикації, а п'ята предикація, хоча і є в кінці синтагматичного ланцюжка, проте лише створює необхідний фон для інтерпретації четвертої предикації, співвідносно з фігурою.

Висновки. Отже, п'ятикомпонентні складносурядні речення із вкрапленням підрядності в публічних промовах Б. Обама і Д. Кемерона утворюються на основі ланцюжкового приєднання, яке базується на логіко-сміслових зв'язках сурядності і підрядності (допустовості). Ланцюжкове приєднання об'єднує в речення як окремі предикації, так і блоки, у структурі яких предикації пов'язуються структурно-смісловим і смісловим інкорпоруванням. У конфігураціях некаузальних логіко-сміслових зв'язків (ланцюжкове приєднання на базі сурядності і структурно-сміслового інкорпорування), а також у разі фінальної позиції головної предикації каузації у конфігурації каузальних зв'язків (ланцюжкове приєднання на базі

підрядності (допустовості) і смислового інкорпорування) зміна фону і фігури має лінійний характер. У разі фінальної позиції підрядної предикації каузації має місце регресивний рух фокусу уваги на відповідних відрізках синтагматичного ланцюжка.

Сміслові інкорпорування і ланцюжкове приєднання підрядності є аргументативними типами синтаксичного аранжування предикацій складних речень, які задають нелінійну схему зміни фону і фігури (фокусу уваги). Нелінійна схема порушує автоматизованість сприйняття мовлення, зосереджуючи увагу на каузальних залежностях пропозицій предикацій складних речень.

Структурно-сміслові і ланцюжкові інкорпорування, а також ланцюжкове приєднання сурядності є сугестивними типами синтаксичного аранжування предикацій складних речень, які забезпечують лінійну схему зміни фону і фігури (фокусу уваги). Лінійна схема відповідає природній лінійній динаміці розгортання синтагматичного ланцюжка мовлення й відтак сприяє його ритмізації і автоматизує сприйняття.

Перспективи дослідження пов'язуємо зі встановленням ролі аргументативного і сугестивного синтаксичного аранжування у різних типах англійського персуазивного дискурсу (зокрема, рекламного, релігійного, публіцистичного, психотерапевтичного), а також у межах одного й того самого типу дискурсу в різних лінгвокультурах.

Література:

1. Мартынюк А.П., Поникарёва А.Ю. Когнитивно-дискурсивный инструментальный анализ сложноподчиненного синтаксиса англоязычного политического дискурса. *Когниция, Коммуникация, Дискурс: междунар. электронный сб. науч. ст.* 2013. № 7. С. 68–80. URL: <https://sites.google.com/site/cognitiondiscourse/vypusk-no7-2013/martynuk-a-p-ponikareva-a-u>.
2. Chafe W.L. *Discourse, Consciousness and Time: the Flow and Displacement of Conscious Experience in Speaking and Writing*. Chicago: Chicago University Press, 1994. 327 p.
3. Croft W., Cruse D.A. *Cognitive Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004. 356 p.
4. Langacker R.W. *Foundations of Cognitive Grammar: Theoretical prerequisites*. Stanford: Stanford University Press, 1987. Vol. 1. 395 p.
5. Langacker R.W. *Grammar and Conceptualization*. Berlin: Mouton de Gruyter, 1999. 433 p.
6. Talmy L. *Toward a Cognitive Semantics*. Cambridge, MA: A Bradford Book, The MIT Press, 2000. Vol. 1. *Concept Structuring Systems*. 565 p.

Список джерел ілюстративного матеріалу:

- Cameron 1 = David Cameron and Obama Press Conference; July 20, 2010. URL: <http://blogs.suntimes.com/sweet/2010/07/obama>.
 Cameron 2 = David Cameron's speech to the Conservative Party Conference 2012; October 10, 2012. URL: <http://www.independent.co.uk/news/uk/politics/conservative-party>.
 Obama 1 = David Cameron and Obama Press Conference; July 20, 2010. URL: <http://blogs.suntimes.com/sweet/2010/07/obama>.
 Obama 2 = President Barack Obama's State of the Union address; January 25, 2011. URL: <http://www.americanrhetoric.com/barackobamaspeeches.htm>.
 Obama 3 = President Barack Obama's Address on the Violence in Libya; February 23, 2011. URL: <http://www.americanrhetoric.com/barackobamaspeeches.htm>.
 Obama 4 = President Barack Obama's Speech to the American-Israel Public Affairs Committee; March 04, 2012. URL: <http://www.americanrhetoric.com/barackobamaspeeches.htm>

Поникарева А. Ю. Аргументативно-суггестивный потенциал пятикомпонентных сложносочиненных предложений с вкраплением подчинения (на материале публичных выступлений Б. Обамы и Д. Кемерона)

Аннотация. В статье обосновываются методологические принципы и предлагаются методические инструменты когнитивно-дискурсивного анализа сложных синтаксических конструкций в публичных выступлениях Б. Обамы и Д. Кемерона. Выявлены три базовых структурно-семантических типа синтаксического аранжирования, лежащего в основе образования пятикомпонентных сложносочиненных предложений с вкраплением подчинения в публичных выступлениях Б. Обамы и Д. Кемерона: структурно-смысловое инкорпорирование, смысловое инкорпорирование и цепочное присоединение. Взаимодействие этих базовых типов аранжирования сложных предложений объясняется в терминах когнитивных операций управления вниманием. Смысловое инкорпорирование является нелинейным типом связей подчинения, где подчиненная предикация служит фоном, определяющим время, причину / предусловие или эпистемическую рамку события, выраженного главной предикацией, функционирующей как фигура. Структурно-смысловое инкорпорирование и цепочное присоединение являются линейными видами связи, где предыдущая предикация в синтагматической цепочке служит фоном для интерпретации последующей предикации, функционирующей как фигура. В предложении, построенном при участии структурно-смыслового инкорпорирования и цепочного присоединения, фокус внимания движется прогрессивно по мере разворачивания синтагматической цепочки, благодаря линейной схеме смены фона и фигуры, свойственной этим базовым типам синтаксических связей. В предложении, включающем смысловое инкорпорирование, фокус внимания определяется позицией главной клаузы, вводимой в предложение этим типом связи, и, соответственно, может иметь прогрессивный или регрессивный характер. Линейная схема отвечает природной линейной динамике разворачивания синтагматической цепочки, способствует ритмизации речи, автоматизирует восприятие и, следовательно, обладает суггестивным потенциалом. Нелинейная схема нарушает автоматизированность восприятия речи, сосредоточивая внимание на каузальных

взаимозависимостях пропозиций предикаций сложных предложений, что служит аргументации.

Ключевые слова: внимание, подчинение, сочинение, фигура фон.

Ponikaryova A. Argumentative-suggestive potential of five-component parataxis syntactic structures with inclusion of hypotaxis (based on public speeches of B. Obama and D. Cameron)

Summary. The article introduces theoretical and methodological basis and methodical tools of the cognitive-discursive analysis of complex syntactic constructions used in public speeches of B. Obama and D. Cameron. The research results in identifying three basic types of semantic relations involved in constructing five-component parataxis syntactic structures with inclusion of hypotaxis in public speeches of B. Obama and D. Cameron: structural-semantic incorporation, semantic incorporation and chain attachment. The interface between these types of syntactic relations is explained in terms of cognitive construal operations of attention control. Semantic incorporation represents a nonlinear type of hypotaxis relations where the subordinate predication serves as the ground setting the time, cause / precondition or epistemic framework of the event, expressed by the main predication functioning as the figure. Structural-semantic incorporation and chain attachment are linear types of hypotaxis relations where preceding predication in the syntagmatic chain contains information serving as the ground for the interpretation of the subsequent predication, functioning as the figure. In a sentence built by structural-semantic incorporation and chain attachment the focus of attention is moving progressively in a syntagmatic chain due to the linear scheme of ground-figure change, characteristic of the types of syntactic arrangement engaged. In a sentence, involving semantic incorporation, the focus of attention is determined by the position in the syntagmatic chain of the main clause, introduced by semantic incorporation. So the focus of attention can move progressively and regressively. The linear scheme correlates with the natural dynamics of unfolding syntagmatic chain; it makes the speech rhythmic, and automatize comprehension. Thus, it has suggestive potential. The non-linear scheme breaks automatic comprehension, focusing attention on the causal relations between the predications of complex sentences, which serves argumentation.

Key words: attention, figure, ground, hypotaxis, parataxis.